

Norden i centrum

De store linjer i de sidste 1300 år af Nordens historie

Lars Hovbakke Sørensen: *Slagsbrødre eller broderfolk. Nordens historie gennem 1300 år.* Aschehoug Dansk Forlag, 224s, 229kr.

Af Lene M. Pedersen

Norden er omdrejningspunktet for denne fremstilling, og Hovbakke Sørensen har formået at skrive netop Nordens fælles historie og ikke de enkelte landes historie. Hovbakke Sørensen vil med sin bog søge at svare på, hvad der ligger til grund for Nordens historie – har de nordiske lande brugt flest ressourcer på at samarbejde eller bekæmpe hinanden. Og er vi egentlig så gode "brødre", som vi ynder at forestille os det?

Fælles baggrund

I udgangspunktet tilhører de tre nordiske folk den germanske familie og talte formentlig et fælles sprog i perioden ca. 200-800, der så senere udviklede sig til forskellige sprog. Så allerede fra omkring år 200 kan man tale om et sprogligt og kulturelt fællesskab i det område, vi i dag kalder Norden. Statsdannelsen fandt sted over århundreder og kan ikke fastslås præcist. Ifølge Hovbakke Sørensen er materialet så sparsomt, at man ikke kan sige noget præcist med hensyn til tidspunkt, personer og udvikling, så derfor kan man for eksempel ikke påstå, at Sverige var bagefter Danmark i statsdannelsesprocessen, som nogle historikere har gjort. Danmark dominerede området i perioden

ca. 800-1070 (vikingetiden), hvor der var kamp om ressourcerne i Skandinavien såvel som udenfor i form af konflikter og vikingetogter. Det er dog usikkert, hvad for eksempel "Danmark" omfattede – givetvis hele Jylland og måske øerne, Skåne og noget af det nuværende Norge. Således har inskriptionen på Jellingstenen – "al Danmark og Norge" – affødt mange spekulationer med hensyn til udstrækningen af dannerne rige.

Knap så gode venner....

Fra ca. år 1200 var der en stærk central kongemagt i alle tre lande, og der foregik en stadigt stigende udbygning af statsapparatet. Sverige underlagde sig Finland, som blev en integreret del af det svenske rige indtil 1809, hvor Rusland erobrede Finland. Og Norge kom i union med Danmark indtil 1814, hvor landet overgik til Sverige, så Norge forsvandt som selvstændig stat. Efter 1523, hvor Sverige brød ud af Kalmarunionen, stod Danmark-Norge tilbage over for Sverige-Finland i kampen om magten i Norden. Sverige havde formået at opbygge nok økonomisk, politisk og militær styrke til at udfordre Danmark som den dominerende magt, hvorimod Norge var præget af en svag adelsstand og dårligere landbrugsjord og dermed dårligere økonomi. Ifølge Hovbakke Sørensen var Det Stockholmske Blodbad og den efterfølgende svenske opstand ikke selve årsagen til Kalmarunionens sammenbrud, da dette var uundgåeligt på grund af den stigende svenske styrke.

I de næste 300 år lå disse riger i en nærmest konstant magtkamp, der med mellemrum brød ud i de store krige som blandt andet Nordiske Syvårskrig (1563-70), Skånske Krig (1675-79) og Store Nordiske Krig (1700-1721). Fra midten af 1600-tallet svækkedes den danske stat, mens Sverige erobrede områder i øst og var den stærkeste stat. Russerne formåede dog at bremse den svenske ekspansion og i 1709 med Karl 12's nederlag reducere Sverige til en småstat igen.

De europæiske stormagter havde i samme periode en interesse i at sørge for, at hverken Danmark eller Sverige blev for dominerende i området og kunne blokere for farvandene, men at de to lande derimod holdt hinanden i skak. Dermed fik stormagterne stor indflydelse på udfaldet af konflikterne mellem Danmark og Sverige. Hovbakke Sørensen understreger, at dette er en indflydelse, man skal holde sig for øje, når man beskæftiger sig med Nordens historie. Danmark kom generelt svækket ud af magtkampen og havde undervejs måttet afgive store territorier til Sverige, som samtidig måtte se landets stormagtstid forsvinde med det svidende nederlag i Store Nordiske Krig i 1721. Dette betød, at nu stod Danmark og Sverige

over for hinanden som to småstater, og der fulgte således 88 år med fred.

Napoleonskrigene

Det var i både dansk og svensk interesse at holde fred, og derfor var der tegn på et spirende samarbejde for første gang i flere århundreder. Mod slutningen af 1700-tallet blev de gamle svenske drømme om at erobre Norge dog genoplivet. Og dette ønske skulle blive opfyldt med Napoleonskrigene. Napoleonskrigene var den katalysator, der for altid ændrede den gamle geopolitiske ordening i Norden. Fra starten støttede Sverige England, mens Danmark var i alliance med Frankrig og fastholdt denne alliance, selv da Napoleon begyndte at lide nederlag.

Efter krigen – i 1814 – fik Sverige tildelt Norge som erstatning for, at Rusland havde fået Finland. Norge blev således tvunget ind i en union med Sverige, Danmark var stærkt reduceret og svækket, og dermed forsvandt bipolariteten i Norden.

Lidt bedre venner.....

Hovbakke Sørensen ser to tendenser i 1800-tallet, hvor der på den ene side opstår en ide om et særligt fællesskab mellem de nordiske lande, og skandinavismen formuleres af studenter og digtere. Men på den anden side lå erindringen om de mange krige i baghovedet på folk, og der var stadig sabelraslen og indirekte trusler mellem "broderfolkene".

Samtidig udvikledes der i Norge en stærk nationalfølelse og et ønske om uafhængighed i forhold til Sverige, hvilket bragte "en tredje part" ind i spillet om magten i Norden. Nordmændene kæmpede for at beholde den forfatning, der var blevet til i den hektiske overgang mellem dansk og svensk styre. Denne kamp fremkaldte ifølge Hovbakke Sørensen en modstand mod unionen med Sverige og gik hånd i hånd med den nationalistetrend, der fejede hen over Europa og Norden i perioden.

I 1905 blev Norge en selvstændig stat med et behov for at hævde sig selv i forhold til de to nordiske brødre, men samtidig med et ønske om at samarbejde. Hovbakke Sørensen gør klart, at det er vigtigt at skelne mellem skandinavisme og nordisme, idet førstnævnte fandt sted i perioden 1820-64 og havde rod i borgerskabets forestillinger om at forene Danmark, Norge og Sverige. Nordisme derimod skal findes fra 1864 til i dag, har et bredere folkeligt grundlag og ønsker samarbejde i Norden, men ingen statsdannelse. Og det var da også nordismen, der blev realiseret i praksis. Skandinavismen, som man især i Danmark havde set som en redning i forhold til truslen sydfra, døde brat med 1864. Danmark led et stort nederlag, og den lovede hjælp fra Sverige udeblev. Men nordismen – det praktiske samarbejde mellem selvstændige nordiske stater – kunne fylde tomrummet ud.

Under Anden Verdenskrig blev de nordiske befolkninger meget mere interesserede i det nordiske samarbejde og ideen om et særligt nordisk kulturelt fællesskab som modvægt til Tyskland. Hovbakke Søren-

sen påpeger, at det netop er vekselvirkningen mellem folkelige initiativer og opbakning og politiske initiativer, der har sikret dynamik og fremgang i det nordiske samarbejde.

I 1800-tallet (1809-1917) var Finland underlagt Rusland og modtog dermed ikke de impulser, der kom til Danmark, Norge og Sverige fra det tyske borgerskab. Dette betød, at Finland var koblet af de ideer om nordisk fællesskab, som prægede borgerskabet i de tre lande. Og derfor er Finland ifølge Hovbakke Sørensen på visse områder ganske anderledes – ud over et ganske anderledes sprog – og dette gør, at man i Danmark, Norge og Sverige, trods det vellykkede nordiske samarbejde, stadig har begrebet "Skandinavien" ved siden af begrebet "Norden".

Broderfolk

Efter 2.verdenskrig var der både forhandlinger om et forsvarsforbund og et fællesmarked, men disse strandede dog, og i stedet blev Nordisk Råd oprettet i 1952. Hovbakke Sørensen fremhæver 1973 som et afgørende år for de nordiske lande. Den økonomiske krise betød også en krise for den dyre nordiske velfærdsstat, og desuden kom Danmark med i EF, mens nordmændene stemte nej. Dette satte præg på det nordiske samarbejde, eftersom Danmark nu også havde EF-landene at samarbejde med. Samarbejdet i Norden kom nu til at dreje sig om "bløde" emner og ikke de "hårde" som sikkerhedspolitik, udenrigspolitik og markedspolitik. Hovbakke Sørensen slår dog fast, at i 1970'erne og '80'erne var det nordiske samarbejde "langt mere vidtgående og effektivt end det bredere vesteuropæiske samarbejde". Og en fundamental forskel var, at der blandt partierne og i befolkningen generelt var en stor opbakning til det nordiske samarbejde, mens EF-samarbejdet ikke nød godt af en lignende opbakning.

1989 var et år, der bragte mange forandringer med sig, også for det nordiske samarbejde. Finland, Sverige og Norge søgte om optagelse i EF/EU. Finland og Sverige blandt andet på grund af Sovjetunionens forsvinden som en massiv trussel og Norge ud fra et ønske om at følge de andre. I Finland og Sverige var der flertal for medlemskab, og landene blev medlemmer i '95, mens Norge stemte nej igen. Den Kolde Krigs ophør betød, at man nu i Nordisk Råd begyndte at diskutere og koordinere de nordiske landes udenrigspolitik. Således valgte de nordiske lande meget aktivt at støtte de baltiske lande i deres selvstændighedsbestrebelse, hvilket ville have været utænkeligt blot få år tidligere.

Hovbakke Sørensen spørger både i bogens titel og i forordet om de nordiske folk har været slagsbrødre eller broderfolk i de forgangne 1300 år og slutter af med passende at konstatere, at "de har været begge dele på samme tid". Fremstillingen er meget kompetent og læsevenlig og formår at fastholde Nordens historie som omdrejningspunkt, så det fremstår som troværdigt, at man kan tale om en regions historie og ikke blot enkelte landes nationale historie. En interessant detalje er, at Hovbakke Sørensen ofte benytter

udtrykkene "den vestnordiske stat" om Danmark og "den østnordiske stat" om Sverige, hvilket styrker forestillingen om en fælles nordisk regional historie. Hovbakke Sørensen understreger gang på gang, at selvom de tre lande præger hinanden i høj grad, så præges den nordiske udvikling også af udviklingen i Europa – interaktionen mellem Norden og Europa har således været en rød tråd gennem historien op til vore dage. Men for at hælde lidt malurt i bægeret er det også på sin plads med lidt kritik: Illustrationerne er ikke altid lige interessante. Og personligt irriterer det mig, når ikke al anvendt litteratur står nævnt i litteraturlisten, der i dette tilfælde i stedet er blevet til en kort beskrivelse af et udvalg af litteraturen. Disse småting ødelægger dog på ingen måde helhedsbilledet af en bog, der varmt kan anbefales til alle med en interesse for historie og nordiske forhold.

Lene M. Pedersen er cand.mag. i historie og europastudier